Скільки коротких спогадів, подробиць, зустрічей, буденних драм, помічених, угаданих, підозрюваних нами, — скільки їх стає для розуму молодої і не досвідченої ще людини тими ниточками, що потроху розкривають перед свідомістю прикру правду.

Під час неквапливих і довгих роздумів, що розважають мене дорогою, коли йду я навмання, а душа десь далеко ширяє, щоразу, звертаючися до минулого, несподівано для себе я пригадую якісь незначні давні події, веселі чи сумні,— і злітають вони в уяві, наче птахи зі шляху, почувши мою ходу.

Цього літа якось ішов я тою дорогою, що в’ється понад стрімким правим берегом озера Бурже в Савойї: Погляд мій відпочивав на мерехтливому плесі води неповторного відтінку блідої блакиті, пронизаної м’якими відблисками вечірного сонця, а в серці бриніла та ніжність до водної гладіні озер, річок і моря, яка живе в мені ще від дитячих років. На тому березі величезного плинного простору, — такого широкого, що кінців його не було видно, бо один зникав десь біля Рони, а другий — коло Бурже, — на тому березі підносилися могутні гори; обриси їх нагадують гребінь велетенського півня; найдальша і найбільша вершина має назву "Котячий зуб". Обабіч дороги виноградні лози тяглися від дерева до дерева, важко облягаючи своїм листям хисткі гілки підпірок, обвивали стовбур за стовбуром, плелися геть через поле гірляндами, — зеленими, жовтими, червоними, — а з них визирали темні виноградні грона.

На білому від пилюки шляху не було ані душі. Нараз з-поміж високих дерев гаю, що оточує село Сент-Інносан, вийшов чоловік; схилившись під вагою мішка, він простував до мене, спираючись на ціпок.

Коли він наблизився, я роздивився, що це носій, один з тих мандрівних торговців, які ходять від села до села і продають по хатах усякий дрібний дешевий крам, — і згадалося мені чомусь щось дуже

давнє і, здається, не таке вже й значне: інша зустріч, вночі на шляху з Аржан-тейля до Парижа, коли я мав років двадцять п’ять.

У ті часи найбільшою втіхою було для мене веслування. Я наймав кімнату в аржантейльського шинкаря і щовечора сідав у поїзд, довгий і повільний, який розвозив урядовців, залишаючи на кожній станції юрби цих людців з усякими там пакуночками в руках; всі вони були неповороткі черевані, бо ніколи не ходили пішки, в пом’ятих штанах, відвислих на колінах від сидіння на казенних стільцях. Цим поїздом, наче просяклим канцелярським духом зелених папок і ділових паперів, добирався я до Аржантейля. Там на мене чекав човен, готовий до подорожі. Завзято веслуючи, я плив на вечерю до Безона чи до Шату, до Епіне або Сент-Уена. Після вечері я повертався, ставив човен на місце і йшов до Парижа пішки, а над головою вже світив мені місяць.

І ось одної ночі я помітив попереду на світлому шляху подорожнього. Я частенько зустрічав в околицях Парижа отаких нічних мандрівників, що так лякають запізнілих городян. Подорожній повільно йшов переді мною, несучи на спині важкий мішок.

Я швидко простував до нього. Мої кроки відлунювали по дорозі. Він зупинився, подивився назад; я підходив усе ближче, і тоді він перейшов на інший бік шляху.

Коли ж я проминув його і, не зупиняючись, пішов далі, він гукнув:

— Агов! Добрий вечір, пане.

Я відповів:

— Добрий вечір, приятелю.

Він вів далі:

— Ви оце далеко йдете?

— До Парижа.

— Ви добре ходите, то швидко дійдете. А в мене заважка ноша, щоб іти швидко.

Я уповільнив крок.

Чому ця людина озвалася до мене? І що вона несе в такому великому мішку? Непевна підозра злочину промайнула в моїй думці і збудила цікавість. Щодня газети стільки пишуть про нічні події саме у цих місцях, на півострові Женвільє, що принаймні деякі з них мусять бути правдою. Вся ця нудна базгранина про арешти і різні злочини, якими рясніють шпальти газет, відведені репортерам, напевно, не вигадується просто так, аби лише розважити читача.

Проте голос цього чоловіка нібито лунав швидше боязко, аніж нахабно, а його обережна поведінка досі не була схожа на поведінку грабіжника.

Я й собі спитав:

— А ви далеко йдете?

— Та ні, до Аньєра.

— Ви, мабуть, самі звідти?

— Так, пане, я ходжу з крамом і живу в Аньєрі.

Він зійшов тепер із' бічної доріжки, якою вдень ідуть

пішохідці в затінку дерев, і наблизився до середини дороги. Я зробив те ж саме. Ми все ще підозріливо позирали один на одного, міцно стискаючи ціпки. Але, підійшовши ближче до нього, я зовсім заспокоївся. І він, напевно, також, бо попросив мене;

— Чи не могли б ви йти не так швидко?

— Навіщо?

— Бо щось мені ця дорога вночі не подобається. В мене на плечах крам; а вдвох завжди краще, ніж самому. На двох людей, коли вони йдуть разом, рідко хто нападає.

Відчувши, що він каже правду і що йому страшно, я зробив так, як він хотів; і ось ми пішли поруч, — цей незнайомий і я, — о першій годині ночі по шляху з Аржан-тейля до Аньєра.

— Як же оце ви так пізно вертаєтесь, ризикуючи встря-ти в якусь неприємність? — спитав я свого супутника.

Він розповів, у чому річ.

Він не думав сьогодні ввечері вертатися додому, бо вранці набрав краму на кілька днів. Проте торгівля пішла настільки жваво, що він мусив негайно повернутися додому, щоб назавтра рознести покупцям різні замовлені ними речі.

Він самовдоволено пояснив, що добре торгує завдяки своєму вмінню балакати з людьми; показуючи всякий дріб’язок, він розважає покупця балаканиною і в такий спосіб збуває те, що нелегко продається.

— У мене в Аньєрі своя крамничка, — додав він. — Жінка її тримає…

— О, то ви одружені?

— Так, пане. Вже скоро півтора року. Я знайшов собі добру жінку! Ото вона здивується, що я прийшов серед ночі!

І він розповів про своє одруження. Два роки упадав він за цією дівчиною, аж поки вона погодилася вийти за нього.

В неї ще змалку була власна крамничка на розі головної вулиці, де вона торгувала всячиною: стрічками, влітку — квітами, а головне — дуже гарними застібками до черевиків і деякими іншими дрібничками, які їй постачав один фабрикант. У Аньєрі Волошку добре знали. Таке прізвисько дали їй за те, що вона любила ходити в блакитному. Вона заробляла добре, бо була спритною в усьому, що б не робила. Останнім часом їй нібито нездужається. Може, вона вагітна, але він не певен. Торгівля йшла добре; сам він частенько бував у мандрах, розносячи зразки краму всім дрібним крамарям з навколишніх сіл; він став чимось на зразок комівояжера для деяких підприємців і працював водночас на них і на себе.

— А чим ви займаєтеся? — спитав він.

Тут я трохи похвалився. Я розповів, що в мене є в Аржантейлі вітрильна яхта і два човни. Я приїжджаю щовечора покататися, а що люблю ходити, то повертаюся іноді до Парижа пішки. І натякнув, що в мене прибуткова робота.

Він зауважив:

— Їй-Богу, якби мені такі гроші, хіба я тягався б уночі по дорогах! Місця тут непевні.

Він подивився на мене скоса, і я знову спитав себе, чи не маю справу з дуже хитрим грабіжником, який просто не хоче даремно ризикувати.

Але він ще раз заспокоїв мене, пробурмотівши:

— Будь ласка, не так швидко. Мій клунок таки важкенький.

Забовваніли перші будинки Аньєра.

— Ну ось я майже і вдома, — сказав він. — Ми не ночуємо в крамниці: її стереже вночі собака, але такий, що вартий чотирьох сторожів. Та й квартири в центрі містечка надто дорогі. Але послухайте, пане, ви мені зробили таку велику послугу, бо я ж ніколи не маю спокою в дорозі через той мішок із крамом. То я вас дуже прошу, зайдіть-но до мене на хвилинку, вип'ємо по скляночці вина з жінкою, якщо та, правда, прокинеться, бо вона в мене спить міцно і не любить, щоб її будили.* Мішок я залишу вдома, а без нього вже мені нічого не страшно, і проведу вас до міста, та ще й ціпка з собою візьму.

Я відмовлявся, він наполягав, я огинався, він умовляв мене з таким щирим жалем, з таким ображеним виглядом, — бо він таки непогано вмів говорити, — і так шкодував, що я, мовляв, не хочу випити з таким, як він, що я кінець кінцем погодився і пішов за ним безлюдною дорогою до одного з великих занедбаних будинків, з яких складається околиця передмістя.

Перед дверима я завагався. Цей високий потинькований дім скидався на пристановище волоцюг, на розбишацьке кубло., Але він уже пропустив мене вперед, штовхнувши незамкнені двері. І, взявши за плечі, повів у пітьмі до

20 Гі де Мопассан, т. 2 сходів, які я шукав навпомацки руками й ногами, природно побоюючись упасти в якийсь підвал.

Коли ж я натрапив на першу сходинку, він сказав мені:

— Ідіть угору, на сьомий поверх.

Пошукавши в кишенях, я намацав коробочку парафінових сірників і освітив сходи. Носій брався слідом, хекаючи під вагою мішка, і все повторював:

— От уже високо, так високо!

Коли ми зійшли нагору, він пошукав ключа, який був у нього прив’язаний мотузочком десь під одягом, відчинив двері і запросив увійти.

Ми опинилися в побіленій кімнаті. Посередині стояв стіл, навколо — шість стільців, біля стіни — кухонна шафа.

— Зараз збуджу жінку, — сказав він, — а тоді піду в підвал по вино: я його там зберігаю, бо тут псується.

Він підійшов до одних із двох дверей, що вели з кухні, і покликав:

— Волошко! Волошко!

Волошка не Відповідала. Він гукнув голосніше:

— Волошко!

І почав грюкати кулаком у двері, примовляючи стиха:

— Та прокинешся ти нарешті чи ні, бісова душа!

Почекав, приклав вухо до замкової щілини і заговорив

уже спокійно:

— Ет! Хай собі спить, раз уже спить. Зараз принесу вина, почекайте хвилинку.

Він вийшов. Я слухняно сів.

І навіщо оце мене сюди принесло? Зненацька я здригнувся, бо в кімнаті Волошки стиха розмовляли, хтось обережно, майже нечутно ходив.

Прокляття! Чи не потрапив я в пастку? Як же це вона не прокинулася справді, ця Волошка, від лементу, знятого її чоловіком, від такого грюкоту в двері? Чи не є це знак для спільників, мовляв, пташка в клітці, я постою на дверях, а черга за вами? Так і є: за дверима вовтузилися чимдалі чутніше, хтось намацував замок: клацнув ключ.

Серце моє закалатало. Я відступив до протилежної стінки, кажучи собі: "Ну що ж, будемо захищатися", — і, схопивши дерев’яний стілець обіруч за спинку, приготувався до запеклої бійки.

Двері прочинилися, висунулася рука і притримала їх напіввідчиненими, потім з-за дверей виткнулася голова, голова чоловіка у фетровому капелюсі, і я побачив втуплені в мене очі. Потому так швидко, що я не встиг зробити для захисту жодного руху, цей чоловік, цей гаданий лиходій, — босоніж, одягнений похапцем, без краватки і з черевиками в руках — гарний хлопець, їй-богу, і, видно, з досить заможних, — прожогом кинувся до виходу і зник у пітьмі.

Пригода оберталася кумедно. Я сів і став чекати чоловіка Волошки, який щось довгенько шукав те вино. Нарешті стало чути, як він іде по сходах, і від цих звуків я раптом розреготався нестримним сміхом, як іноді регочеш, коли залишаєшся сам.

Чоловік увійшов, несучи в руках дві пляшки, і промовив:

— А жінка що, все спить?.. Вона не прокинулася, ви не чули?

Я був певен, що з того боку дверей слухають, і сказав:

— Ні, не чув.

Він знову гукнув:

— Поліно!

Вона не відповіла і не ворухнулася. Він підійшов до мене і пояснив:

— Бачте, в чім справа: вона не любить, як я приходжу вночі випити трохи з яким приятелем.

— То ви гадаєте, вона не спить?

— Та напевно не спить.

Вигляд у нього був невдоволений.

— Ну, будьмо! — сказав він. І зразу ж зібрався спорожняти обидві пляшки одну по одній. Але цього разу я був рішучим і, випивши склянку, підвівся. Він уже не думав мене провожати, а, подивившись на жінчині двері важким поглядом, поглядом ображеного простолюдина, який ледве стримує лють, стиха процідив: — Коли ви підете, вона мені таки відчинить.

Я дивився на цього боягуза, який розлютився оце хто-зна-чому, може, від невиразного передчуття, від інстинктивної підозри обдуреного самця, якому не до вподоби зачинені двері. Він говорив мені про неї з такою ніжністю, а тепер напевно поб’є її.

Він іще раз смикнув двері:

— Поліно!

Голос жінки, яка, здавалося, щойно прокинулася, відповів з-за стіни:

— Чого тобі?

— Ти що, не чула, що я вже давно прийшов?

— Ні, я сплю, і не заважай мені.

— Відчини.

— Коли ти будеш сам. Приводиш ото з собою ночами п’яниць.

І тоді я пішов, спотикаючись на сходах, як той, чиїм спільником я мимоволі став. Простуючи шляхом до Парижа, я думав про те, що мені довелося побачити у цій норі одвічну драму, яка розігрується щодня на всі лади і по всіх усюдах.